

İKTİSAT OYUNU - 1

Acaba ihtiyaç duyulan şeyler mi, biriktirilen şeyler mi, yoksa sonsuzluk isteği mi insana kendisini dahi unutturur? Aslında hepsinden bir parça insanı dünya labirentine çekiyor. İktisatçılar da bu durumu keşfetmiş olmalı ki “insan homo ekonomikus varlıktır” tezini benimsiyorlar. İnsanlar da bu tezi yalancı çıkarmamak için ellerinden geleni yapıyorlar.

Klasik iktisat düşünürleri değer kavramını somutlaştırmak için epey uzun süre kafa yormuşlar. Sonunda sermaye, teknoloji gibi kavramları da işin içine katarak *değer* kavramını emek ve zaman cinsinden formüle etmişler. Buna göre bir şeyin değeri, o şeyin oluşturulması için harcanan *emek* ve *zamandır*.

Ancak işin içine arz/talep, bolluk/kıtlık gibi unsurlar girince, kimi çelişkilerin bu formül ile tam olarak çözülemediği görülmüş. Talep edilmeyen bir malın fiyatının sıfır olması ya da Elmas - Su paradoksu (çelişkisi) gibi...

Bu meseleleri de Neo Klasik okulun iktisatçıları *Marjinal Değer Teorisi* ile açıklamışlar. “Bolluk ve kıtlık anında insanda oluşan istek, fiyatı belirler.” denmiş. Böylelikle “En küçük ve en son birime olan isteğin fiyatı belirleyeceği.” kuralı ortaya konulabilmiş.

İktisatta bir mal ya da hizmete ait *değer*; üretenin o mal ya da hizmetin oluşması için harcadığı emek ve zaman ile alıcının da o mal ya da hizmet için elinin altındakilerden feda edebileceği şeylerin bulunduğu soyut noktada belirlenir. Bedel ya da karşılık olarak bu soyut nokta *fiyat* olarak ifade edilir. Fiyatın somut karşılığı ise aynı değere sahip/denk diğer bir *mal*dir. Trampa ekonomisinde bir tavuğun karşılığı 2 metre kumaş olabilir. Modern ekonomide bunun karşılığı *paradır*. Buradaki para ile kastedilen; değerini üzerinde taşıyan, standart ölçeklere getirilmiş *altın ya da gümüş cinsinden değerli madenlerdir*. Ya da güvenlik gerekçesiyle kıymetli madenin ortalıkta do-

laşmasının önüne geçmek için o kıymetli madeni temsilen çıkarılan tam karşılığa sahip *kağıt paradır*.

Anlaşıyor ki *değer* kavramı ancak *arz – talep – fiyat – mal – para* ilişkileri ile elle tutulabilir hale geliyor.

Bu kısacık sonuç bilgisi konuyla ilgili asırlık bir serüendir.

Günümüzde devlet yapılanmaları altında, bankalar aracılığı ile yürütülen ve genel olarak *finansman* adı altında yönetilen söz konusu kavramlar arası ilişkiler, anlaşılması karmaşık adeta büyümlü bir tiyatro oyunu gibidir.

Bu oyunda istisnasız herkesin bir rolü vardır. Bu gerçek oyuna katılmamak söz konusu değildir. Yaşamın gereği olarak, en temel ihtiyaçların karşılanması için öyle ya da böyle bu sahneye çıkılır. Sonrasında arkadan gelen yeni ihtiyaçları gidermek ya da elde olanı artırmak için yeni roller peşinde koşulur.

Bu sahnede önce bir şeye sahip olma mücadelesi verilir. Birey seviyesinde bu mücadele bilgi ve kol gücü (emek) ile olacaktır. Böyle olduğu için her şeyin değeri *emek* ile ölçülür. Emek temeldir. Çünkü *emek/bilgi* olmaksızın *üretim* olmaz. Bireysel emeğin ya da bilginin karşılığı olan değer ile; başkalarının üretip satışa sunduğu şeyleri satın almak için ortaya çıktığı andan itibaren, artık bu kurulu sahnedeki döngü başlatılmış olur.

İktisatçılar bu sahneye *piyasa* diyorlar. Piyasada boş ve karşılıksız bir iş olmaz. Aciz duruma düşmeden temel ihtiyaçları karşılamak için oyunda kalmak zorunludur. Sonrasında gelişen ihtiyaçları karşılamak, biriktirmek ve farklı piyasalara açılmanın gereği ise *büyüme*dir.

Bireysel olarak salt "*kol gücü emek*" ile "*bilgiyle kuşatılmış emek*" arasında üretim sonuçları açısından fark olacağı açıktır. İşte bu fark aynı zaman diliminde üretilebilir olan değerlerin de farklı olması sonucunu doğurur. Bu konu başka bir yazıda "*ücretin belirlenmesi*" adı ile ayrı bir başlık altında detaylandırılmaya çalışılacaktır.

Tekrar sahnemize, yani piyasaya dönelim. İktisat oyununun asıl heyecanlı yerine gelmedik. Buraya kadar anlatılanlar işin gerçeklik tarafı ve altyapısıdır. Bunlar akli yaklaşımlar ile kestirilebilir, kabul edilebilir ifadelerdir. Sistemin işleyebilmesi için şu temel prensiplerin olması

Bu ifadeler iktisat ile ilgilenenler için yabancı değildir. Hatta kapitalist teorisyenlerde benzer ilkeleri söylüyorlar. "*Tam rekabet*" olarak ifade edilen koşullar ile "*Bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar*" prensibi yukarıdaki koşullara benziyor olabilir.

Bugün üretime filili olarak katılmadan finans yönetimi denilen faaliyetler ile piyasa sahnesinden reel üretimin çok çok üzerinde para devşiren vahşi kapitalistleri en fazla sıkıntıya sokacak olan koşul, 3. madde olacaktır. Çünkü sıradan ve masum alışveriş gerçeği bu maddenin çarpıtılmasıyla aldatmaya açık hale gelmektedir.

Günümüzde alışverişin para karşılığı ile olduğu ve geliştiği malum. Para ile kastedilenin de, değerini kendi üzerinde taşıyan altın veya gümüş olması gerektiği yukarıda belirtilmişti.

gerektiği unutulmamalıdır.

- Alışverişin serbestçe girilip çıkılan güvenli bir ortamda yapılması
- Alışveriş ortamının kamusal ya da irili ufaklı hâkim unsurların manüplasyonlarından arındırılmış olması.
- Alışverişin gerçek ürünler üzerinden ve gerçek karşılıklar ile yapılması.

Sistem Nasıl Çalışıyor?

İnsanlar güvenlik endişesiyle değerini üzerinde taşıyan paraları ya da külçe halindeki altın gümüşü üzerlerinde taşımak yerine, bankerlere/bankalara verip karşılığında kağıt belge almaya yöneldikleri andan itibaren *sinsi bir iktisat oyunu* sessizce devreye giriyor.

Başlangıçta bankerler yukarıda sayılan kıymetli şeylerin, hem değerini tespit ettiği hem de korunmasını sağladığı için bu hizmetlerinden ötürü bir bedel alırdı. Ancak kasa-

sına alıp karşılığında verdiği -sonra kağıt paraya dönüşen- emanet belgeleri, geri dönmeyip değerli belge olarak piyasada elden ele dolaşmaya başlayınca işin akışı da değişti.

Bu durum keşfedildikten sonra bankerler/bankalar kasalarındaki kıymetli maden ve evrakın bir miktarını topladıkları mevduatları için karşılık olarak tuttuktan sonra, gerçekte kendilerine ait olmayıp emanette atıl duran bu mevduatları da karşılık olarak sayıp, değerinin birkaç mislini (karşılık olarak tutulan oran %25 ise eldeki meblağın 4 misli) kendilerinden para talep edenlere faiz karşılığında kredi olarak kullanırmaya başladılar.

Bankerler ve bankalar, bu işlemlere başladıktan sonra mevduatlarını genişletmek için önceleri mevduat sahip-

lerinden; kıymetli maden ve evraklarını muhafaza ettikleri için aldıkları hizmet bedelinden vazgeçtiler. Sonrasında ise kendilerine getirilen mevduatı, gerçekte kendilerine ait olmadığı halde -katlayarak bir kaç misliyle- çoğalttıkları borç kağıtlarından elde ettikleri anapara ve faiz fazlalığının çok küçük bir kısmını mevduat sahibine vererek mevduat toplama yarışına girdiler.

Böylece bankerlik ve banka sistemi, altın ve gümüşü temsil eden evraklar üreterek kredi adı altında, *piyasadaki alım kapasitesini katlayan*¹ bir fonksiyon üretmiştir. Kredi ile katlanan değer, eğer anapara için ayrılan karşılık %25 ise faiz hariç 4 mislidir. 100 TL'lik altın ya da gerçek üretimin değerinin karşılığı olan ana para, banka sistemine konulduğunda bir anda 400 TL'lik borç senedine dönüşmektedir.

Örneği daha iyi anlamak için siz de kendinizi bir an banker olarak hayal edin. Bir arkadaşınız size 1 yıllığına 100 altın vermiş olsun. Sizden de 5 altın faiz istesin. 25 altını karşılık olarak ayırın. Elinizin altındaki 75 altına karşılık sayarak diğer 4 arkadaşınızın her birine 1 yıllığına 75 altın karşılığı borç kağıdı imzalayıp verin. Onların herbiri size 75 altın Anapara + 7,5 altın da ilave faizle borçlanmış olacaklar. İşler düzgün giderse 1 yıl sonunda 330 altına karşılık kağıt size geri dönecektir. Geri vereceğiniz ise 105 altın'dır. Bir yılın sonunda gelen kağıt değerler ile siz altın satın alın.

İlk 100+5 altını geri verdiğinizi varsayalım. Elinizde 225 altın kalacaktır. Hiç kol gücü ortaya koymadan sıfır değerden 1 yıl sonunda 225 altına sahip oldunuz. Artık %25 karşılık tutarak 900 altın'ı temsil eden belge çıkar-

tabilirsiniz.

Her yıl %25 karşılık ayırarak %10 faiz ilavesiyle para topladığınızda;

Sistemin devamlılığını sağlayacak önlemler almak, insanlar beslemek, rüşvet, ordular, savaşlar vs. için dev bütçelere ihtiyaç olacaktır. Her işin birtakım maliyetlerinin olması kaçınılmazdır.

- İkinci yılın sonunda size ait 990 altına hükmedeceksiniz.
- Üçüncü yılın sonunda size ait 4.356 altına hükmedeceksiniz.
- Dördüncü yılın sonunda size ait 19.166,4 altına hükmedeceksiniz.
- Beşinci yılın sonunda size ait 84.332,16 altına hükmedeceksiniz.

Bu süreci, rakamı her yıl 4 ile çarpıp %10 faiz ilave ederek sürdürebilirsiniz. Şüphesiz gelir bu kadar düzgün artmayacaktır. Sistemin devamlılığını sağlayacak önlemler almak, insanlar beslemek, rüşvet, ordular, savaşlar vs. için dev bütçelere ihtiyaç olacaktır. Her işin birtakım maliyetlerinin olması kaçınılmazdır.

Yukarıdaki örnekte altın ve karşılığında verilen belge örneklendirilmiştir. Aynı sayıların yanına altın yerine Dolar, Euro, TL, bakır, kahve, hisse senedi, devremülk, vs.'de yazabilirsiniz. Bu çark bugün öylesine genişlemiştir ki, çoğaltmak için elde altın olmasına gerek yoktur. Müşterisi bulunan herhangi bir değer çeşitli *kredi oyunları*yla katlaya katlaya büyütülebilmektedir. Tıpkı bir kar topunun yuvarlanıp çığa dönüşmesi gibi.

Açıklanmaya çalışan yapıların tepe noktadaki sahiplerinin/hâkimlerinin, hadlerin çok ötesinde nakit para gücünü yönettikleri ortadadır. Bir sorun çıktığında para basma süreçlerini harekete geçirmek zor bir iş değildir. Zaten günümüzde büyük meblağlar, bankalar arasında kağıt üzerinde bol sıfırlı toplama ve çıkarma sonuçlarına dönüşmüştür.

Bu sebeplerle bankacılık ve bankerlik faaliyeti ancak devletin izni ve kontrolünde gerçekleştirilebilir. Ülkelerin merkez bankaları ve hazineleri de birbirine bağlı zincir görünümündedir. Zincirin en baş halkası olan Amerikan Merkez Bankası FED'in bir devlet kuruluşu olmadığını bilmek bu konuyu, zihinlerde somutlaştırmaya yönelik düşünme açısından iyi bir başlangıç olabilir. Şu soruya cevap arayarak konu biraz daha derinleştirilebilir: "Bugün en gelişmiş ekonomiler başta olmak üzere, hemen hemen tüm devletler devasa miktarlarda borçluyken alacaklılar kimlerdir?"

Kontrolsüz kapitalist anlayışın iktisat oyunu malesef, piyasa sahnesinde bir çok dengeyi altüst eden ve insanı

köleleştiren bir yapıyı oyuncularına benimsetmiştir. Şüphesiz bu yapının kazananları da, kaybedenleri de vardır. Kazanma ümidiyle köleliğe talim edenler ise büyük çoğunluktur. Bu saadet zincirine hizmet ederek kazanan finansman sihirbazları ise azınlıktır. Paraya hükmedenlerin sözü edilen etkileri ve güçleri ile kendilerini ilâhlık mertebesinde konumlandıklarını iddia etmek yanlış olmasa gerekir.

Anadolu'da "elini verip kolunu kaptırmak" diye bir tabir vardır. İktisat oyununda da sahneye çıkıldığında, önce kişinin emeğinin karşılığında birşeyleri olmaya başlar. En temel ihtiyaçlar için başlayan mücadele farkettirmeden, arkası gelmeyen bir ihtiyaçlılık haline dönüşür. Ta ki hakiki oyun kurucunun "buraya kadar" uyarısı gelip çatana dek.

kh

Notlar

1. **Müminler! Kat kat katlanarak artıp duran faizi yemeyin. Allah'tan çekinin ki, umduğunuza kavuşasınız.** (Âl-i İmrân 3/130)